

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA BUNGE YA BAJETI

**TAARIFA YA KAMATI YA BAJETI KUHUSU UTEKELEZAJI WA BAJETI
YA MFUKO WA MAHAKAMA – FUNGU 40 KWA MWAKA WA
FEDHA 2024/25 PAMOJA NA MAKADIRIO YA MAPATO NA
MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26**

Ofisi ya Bunge
10 Barabara ya Morogoro
S. L. P 941
40490 Tambukareli
DODOMA.

30 Aprili, 2025

YALIYOMO

1.0. UTANGULIZI	1
2.0. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA MFUKO WA MAHAKAMA KWA MWAKA 2024/25	3
3.0. MAFANIKIO NA CHANGAMOTO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA MAHAKAMA KWA MWAKA WA FEDHA 2024/25	5
3.1. Mafanikio	5
3.2. Changamoto	10
4.0. MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA MFUKO WA MAHAKAMA KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26	11
4.1. Makadirio ya Bajeti kwa Mwaka 2025/26.....	12
4.2. Maduhuli	13
5.0. MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	13
5.1. Upungufu wa Watumishi.....	13
5.2. Upungufu wa Magari.....	15
5.3. Upungufu wa Mahakama za Mwanzo	15
5.4. Kuendeleza na kutunza Mifumo ya TEHAMA pamoja na kulinda Rasilimali watu wa Mahakama	16
5.5. Upungufu wa Majopo kwa Mahakama ya Rufani.....	16
5.6. Mahakama zilizo katika makasha (Containerized courts)	18
5.7. Mahakama zinazotembea (Mobile Courts)	18
5.8. Ujenzi wa Vituo Jumuishi vya Utoaji Haki	19
6.0. HITIMISHO	20

**TAARIFA YA KAMATI YA BAJETI KUHUSU UTEKELEZAJI WA BAJETI
YA MFUKO WA MAHAKAMA – FUNGU 40 KWA MWAKA WA
FEDHA 2024/25 PAMOJA NA MAKADIRIO YA MAPATO NA
MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26**

1.0. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 118(9) ya Kanuni za kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, naomba kuwasilisha Taarifa ya Maoni ya Kamati ya Bajeti, kuhusu utekelezaji wa Bajeti ya Mfuko wa Mahakama (Fungu 40) kwa mwaka wa fedha 2024/25 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2025/26.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa kifungu cha 9(1)(c) cha Sheria ya Bajeti Sura ya 439, Kamati ya Bunge ya Bajeti ilikutana na Mheshimiwa Hamad Hassan Chande (Mb), Naibu Waziri wa Fedha, Mheshimiwa Jumanne Abdallah Sagini (Mb), Naibu Waziri wa Katiba na Sheria pamoja na Profesa Elisante Ole Gabriel, Mtendaji Mkuu wa Mahakama ili kufanya mashauriano kuhusu utekelezaji wa Bajeti ya Mfuko wa Mahakama kwa Mwaka wa Fedha 2024/25 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Mfuko huo kwa Mwaka wa Fedha wa 2025/26.

Mheshimiwa Spika, Mahakama ya Tanzania ni moja kati ya Mihimili mitatu ya Dola na majukumu yake makubwa kwa

mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 ni kutafsiri Sheria na kutolea maamuzi mashauri mbalimbali yanayoletwa Mahakamani. Aidha, Ibara 107(A) (1) ya Katiba, imeipa Mahakama Mamlaka ya kuwa chombo pekee cha Usimamizi wa utoaji haki na chenye Mamlaka ya mwisho katika kutekeleza utoaji wa haki.

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 05 Aprili, 2025 historia iliwekwa katika Muhimili wa Mahakama, ambapo Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, alizindua rasmi Jengo la Makao Makuu ya Mahakama ya Tanzania. Uzinduzi wa Jengo hilo ni hatua kubwa kwa historia ya Muhimili huu nchini kufuatia ukweli kwamba, Muhimili huo haukuwahi kuwa na jengo la Makao Makuu kwa kipindi cha miaka 104 tangu kuanzishwa kwake. Jengo hilo ni la kipekee na ni kubwa zaidi barani Afrika kati ya majengo ya makao makuu ya mahakama na kushika nafasi ya sita kwa ukubwa duniani. Kamati inapenda kutoa pongezi zake za dhati kwa Serikali ya awamu ya Sita chini ya Rais wake, Jemedari Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuthamini suala la utoaji haki kwa wananchi wa Tanzania. Hakika ametekeleza falsafa yake ya 4R kwa vitendo.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inatoa tathmini ya utekelezaji wa Bajeti na majukumu ya Mfuko wa Mahakama kuanzia mwezi Julai 2024 hadi kufikia tarehe 22 Aprili, 2025, pamoja na

vipaumbele na masuala muhimu yanayopendekezwa katika Mpango na Bajeti ya Mfuko wa Mahakama kwa mwaka wa Fedha 2025/26.

2.0. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA MFUKO WA MAHAKAMA KWA MWAKA 2024/25

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/25 Mfuko wa Mahakama uliidhinishiwa na Bunge jumla ya **Shilingi 241,599,553,000**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 71,922,320,000** ni mishahara ya Mahakama, **Shilingi 2,616,257,000** ni mishahara ya Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto (Institute of Judiciary Administration - IJA) na **Shilingi 78, 620,476,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC). Aidha, fedha za maendeleo zilizoidhinishwa ni **Shilingi 88,440,500,000** ambapo **Shilingi 31,002,000,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 57,438,500,000** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, hadi tarehe 22 Aprili, 2025 Mfuko wa Mahakama ulikuwa umepokea jumla ya **Shilingi 182,983,483,871.56** sawa na **asilimia 75.74** ya bajeti iliyoidhinishwa na Bunge. Kati ya fedha zilizopokelewa **Shilingi 60,248,339,676.90** zilikuwa ni kwa ajili ya mishahara na **Shilingi 75,734,289,786.97** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo. Kwa upande wa fedha za maendeleo, fedha zilizopokelewa katika kipindi hicho ni jumla ya **Shilingi 47,000,854,408**. Kati ya Fedha hizo **Shilingi 9,992,854,407.69** ni fedha za ndani na **Shilingi 37,008,000,000** ni fedha za nje. Mwenendo wa

utekelezaji Bajeti ya Mfuko wa Mahakama kwa mwaka wa Fedha 2024/25 umeainishwa katika **jedwali Na.1**.

**Jedwali Na. 1: Utekelezaji wa Bajeti ya Fungu 40 kwa mwaka 2024/25
hadi kufikia 22 Aprili 2025**

Matumizi	Bajeti iliyoidhinishwa 2024/25	Fedha iliyotolewa hadi 22 Aprili 2025	Asilimia
Mishahara (Mahakama na IJA)	74,538,577,000	60,248,339,676.90	80.83
Matumizi mengineyo	78, 620,476,000	75,734,289,786.97	96.33
Fedha za Maendeleo	88,440,500,000	47,000,854,407.69	53.14
• Maendeleo Ndani	31,002,000,000	9,992,854,407.69	32.23
• Maendeleo Nje	57,438,500,000	37,008,000,000	64.43
JUMLA	241,599,553,000	182,983,483,871.56	75.74

Chanzo: Randama ya Fungu 40.

Mheshimiwa Spika, asilimia kubwa ya fedha zilizotolewa ni fedha kwa ajili ya matumizi mengineyo ambazo zimetolewa kwa **asilimia 96.33**. Ufanisi huo umetokana na Serikali kuendelea kutoa fedha kwa ajili ya kugharamia mahitaji maalumu ya Mahakama. Mahitaji hayo ni kama vile kugharamia stahiki mbalimbali za majaji wapya walioteuliwa pamoja na kugharamia mashauri ambayo yana maslahi mapana kwa Taifa ambayo hayakuwa sehemu ya mipango na bajeti ya Mahakama kwa mwaka wa fedha 2024/25. Kamati inaipongeza Serikali kwa kuendelea kutoa fedha kwa

fungu hili pale ambapo mahitaji ya ziada na ya lazima yanapojitokeza.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/25 Mfuko wa Mahakama ulipanga kukusanya maduhuli yenye jumla ya **Shilingi 12,571,199,000**. Hadi tarehe 22 Aprili 2025, jumla ya **Shilingi 8,952,973,536.63** zilikusanywa sawa na **asilimia 71.22** ya lengo. Kwa kuwa maduhuli ya Mahakama yanakusanywa kutoka kwenye vyanzo viwili vya msingi ambavyo ni faini na ada za Mahakama **(Fines and Court Fees)**, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kuwa viwango hivyo hususan ada za Mahakama vinaendelea kuwa chini na rafiki ili wananchi wengi waweze kupata haki wanayostahili na sio kuwakwamisha.

3.0. MAFANIKIO NA CHANGAMOTO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA MAHAKAMA KWA MWAKA WA FEDHA 2024/25

3.1. Mafanikio

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/25, Mfuko wa Mahakama umefanikiwa kutekeleza masuala yafuatayo;

a) Utatuzi wa mashauri ya kawaida na mkakati wa kumaliza mashauri ya muda mrefu (backlog)

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Mwezi Julai 2024 hadi Aprili, 2025, Mahakama ilikuwa na jumla ya mashauri **191,617**. Kati ya mashauri hayo mashauri **63,050** ni ya zamani yaliyovuka mwaka 2023/24 na mashauri **128,567** ni mashauri mapya yaliyofunguliwa

katika kipindi husika. Kati ya mashauri yote **191,617**, mashauri **140,986** yalihitimishwa katika kipindi tajwa na mashauri **50,631** yalikuwa yanaendelea kusikilizwa. Aidha, kati ya mashauri yote yaliyobaki Mahakamani, mashauri yenye umri mrefu (kati ya miezi 6 na miaka 2 kulingana na ngazi ya Mahakama) ni **1,724** sawa na **asilimia 3** ambapo, Mahakama imeandaa mkakati wa kumaliza mashauri hayo. Kiwango cha Mashauri ya Muda mrefu yaliyobaki mahakamani, yanaifanya Mahakama ya Tanzania kuongoza barani Afrika kwa kuwa na kiwango kidogo cha mashauri ya muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Mahakama kuwa ni Mahakama inayoongoza Afrika kwa kuwa na kiwango cha chini zaidi cha **asilimia 3** cha mashauri yenye umri mrefu. Mafanikio haya kwa kiasi kikubwa yamechagizwa na matumizi ya TEHAMA ikiwa ni pamoja na matumizi ya akili mnemba (Artificial Intelligence) katika kutafsiri na kuandika hukumu ambapo Mahakama imewekeza kwa kiasi kikubwa na hivyo kusaidia kusikiliza na kuhitimisha mashauri. Hatua hii imesababisha Mahakama kuongoza kwa Afrika na kushika nafasi ya pili (2) Duniani baada ya Jamhuri ya Kazakhstan.

- b) **Kuboresha mifumo ya teknolojia ya habari na mawasiliano (TEHAMA) kama nyenzo muhimu ya kuboresha utoaji haki.**

Mheshimiwa Spika, Mahakama imekuwa inatumia mifumo mbalimbali ya TEHAMA katika utekelezaji wa majukumu yake mfano, Mfumo wa usikilizaji mashauri (JoT e-CMS); Mfumo wa Kunukuu na kutafsiri mwenendo wa Mashauri (TTS); na Mfumo wa Takwimu (Data Hub). Matumizi ya mifumo ya TEHAMA imeifanya Mahakama kuwa miongoni mwa Mahakama zinazoongoza Afrika kwa kutumia mifumo ya TEHAMA katika majukumu yake. Matumizi ya TEHAMA yameonyesha mafanikio makubwa sio tu katika kushughulikia mashauri ya Mahakama lakini pia katika kuokoa muda na baadhi ya gharama.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Mahakama kwa kuwa mfano mzuri wa matumizi ya TEHAMA na hivyo inaishauri Taasisi zingine hususan zile zinazofanya kazi pamoja na Mahakama kuiga mfano. Matumizi ya TEHAMA yameonyesha mafanikio chanya na kurahisisha utendaji kazi, kuongeza uwazi katika mnyororo wa utoaji haki na kukabiliana na changamoto mbalimbali ikiwemo upungufu wa watumishi.

- c) **Kuimarisha uwezo wa Ukaguzi na usimamizi wa shughuli katika ngazi zote za Mahakama na Magereza.**

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha Julai, 2024– Aprili, 2025, Ukaguzi wa Mahakama za Hakimu Mkazi, Wilaya na Mwanzo kwa Kanda zote umefanyika kwa **asilimia 99.7**. Vilevile, magereza **103** kati ya **129** yalikaguliwa, sawa na **asilimia 80.2**.

- d) **Kuboresha upatikanaji wa Kumbukumbu na taarifa kwa wakati.**

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Aprili, 2025, Mahakama, ilifanya zoezi la kutunza kumbukumbu za mashauri ya jinai na madai katika mfumo wa kidigitali kwa Mahakama ya Rufani na Mahakama Kuu Kanda ya Dar es Salaam zilizozalishwa kipindi cha ukoloni (1920-1960). Kulingana na Taarifa ya Mahakama, jumla ya majalada **13,095** yenye kurasa **326,474** yamebadilishwa kwenda kwenye mfumo wa kidigitali.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Mahakama kwa hatua hii muhimu kwa nchi yetu ukizingatia kuwa kumbukumbu hizo ni za kudumu na zimebeba historia ya Mahakama. Aidha, Kamati ilijulishwa kuwa Mahakama kwa kushirikiana na Mamlaka ya Serikali

mtandao-eGA ipo kwenye maandalizi ya kujenga Mfumo wa uhifadhi wa kumbukumbu hizo (repository) na kwa majalada ya Rufani yanayoendelea hadi sasa zoezi la ujenzi wa mfumo wa uhifadhi wa kumbukumbu linaendelea.

e) **Utekelezaji wa Mpango wa Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Mahakama.**

Mheshimiwa Spika, Mahakama imeendelea na utekelezaji wa Mpango wa Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Mahakama wa Miaka Mitano (2021/22–2025/26) ambapo hadi kufikia Aprili 2025 Miradi imefikia katika hatua mbalimbali za utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Mpango wa Ujenzi na ukarabati wa Miundombinu ya Mahakama unahitimishwa mwaka 2025/26, Mahakama imepanga kufanya tathmini ya utekelezaji wa Mpango huo mwezi Septemba 2025 kwa lengo la kupata hali ya utekelezaji wa mpango pamoja na kufanya maandalizi ya kuwa na Mpango mpya wa Ujenzi kwa mwaka 2026/27 ambao utaenda sambamba na Mpango wa Maendeleo wa miaka mitano (2026/27- 2030/31) chini ya Dira ya Taifa ya Maendeleo (2050).

f) **Kuimarisha maendeleo ya rasilimali watu.**

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha Julai, 2024 hadi Aprili, 2025, Mahakama imewezesha watumishi **173** kushiriki mafunzo ya muda mrefu na watumishi **443** kushiriki mafunzo ya muda mfupi. Mafunzo ya muda mfupi yamehusisha mafunzo elekezi, mafunzo ya Uongozi na usimamizi wenye Ufanisi wa Mahakama, mafunzo ya Maadili na Huduma kwa Mteja, mafunzo ya Sheria ya Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi, mafunzo kwa njia ya mtandao (*Virtually*) ya Haki ya Uwakilishi katika Mahakama za Mwanzo na mafunzo kuhusu "*Artificial Intelligence and the Rule of Law*".

3.2. Changamoto

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa majukumu ya Mahakama kwa mwaka wa fedha 2024/25, Mfuko wa Mahakama unaendelea kukabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- a) Upungufu wa watumishi kwa kada mbalimbali;
- b) Ufinyu wa bajeti ya Matumizi Mengineyo kukidhi mahitaji ya huduma zilizoongezeka pamoja na uanzishwaji wa Mahakama mpya katika baadhi ya mikoa;
- c) Uhaba na uchakavu wa majengo ya ofisi na makazi ya Mahakimu na Majaji hususan katika Mahakama za Mwanzo na Wilaya; na

d) Upungufu wa vitendea kazi hususan magari.

4.0. MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA MFUKO WA MAHAKAMA KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Mfuko wa Mahakama umepanga kutekeleza malengo yaliyoainishwa kwenye Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 hadi 2025/26), Mpango Mkakati wa Mahakama ya Tanzania wa miaka mitano (2020/21-2024/25) na Mwongozo wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti wa Mwaka 2025/26. Maeneo ya kipaumbele katika Bajeti ya 2025/26 kwa Mfuko wa Mahakama ni yafuatayo: -

- i. Kuharakisha utatuzi wa mashauri ya kawaida pamoja na kutekeleza mkakati wa kumaliza mashauri ya muda mrefu (*Backlog*);
- ii. Kuimarisha uwezo wa Ukaguzi na usimamizi wa shughuli za Mahakama;
- iii. Kuendelea kutekeleza Mpango wa Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Mahakama;
- iv. Kuboresha mifumo ya teknolojia ya habari na mawasiliano (TEHAMA) kama nyenzo muhimu ya kuboresha utoaji wa huduma;
- v. Kuongeza ushirikiano na wadau wa haki jinai na madai ili kuharakisha huduma ya utoaji haki; na
- vi. Kuimarisha maendeleo ya rasilimali watu, ikiwa ni pamoja na kutoa mafunzo, na kuhimiza nidhamu kwa watumishi.

4.1. Makadirio ya Bajeti kwa Mwaka 2025/26

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Mfuko wa Mahakama umetengewa jumla ya **Shilingi 321,056,230,000** sawa na ongezeko la **asilimia 32.89** ikilinganishwa na bajeti ya mwaka 2024/25 ya **Shilingi 241,599,553,000**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 82,028,785,000** ni kwa ajili ya mishahara ya Mahakama, **Shilingi 2,616,257,000** ni kwa ajili ya mishahara ya Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto (IJA) na **Shilingi 143,385,988,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo. Aidha, fedha za matumizi ya maendeleo zilizotengwa ni **Shilingi 93,025,200,00**, kati ya fedha hizo **Shilingi 18,601,200,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 74,424,000,000** ni fedha za nje. Mchanganuo wa ongezeko la bajeti umeainishwa kwenye **jedwali Na. 2**.

Jedwali Na.2. Ulinganisho wa Bajeti ya Fungu 40 kwa mwaka 2024/25 na 2025/26

Matumizi	2024/25	2025/26	Tofauti	Asilimia
Matumizi ya kawaida	153,159,053,000	228,031,030,000	74,871,977,000	48.89
• Mishahara	74,538,577,000	84,645,042,000	10,106,465,000	13.56
• Mishahara ya Mahakama	71,922,320,000	82,028,785,000	10,106,465,000	14.05
• Mishahara ya IJA	2,616,257,000	2,616,257,000	0	-
• Matumizi Mengineyo	78,620,476,000	143,385,988,000	64,765,512,000	82.38
Matumizi ya Maendeleo	88,440,500,000	93,025,200,000	4,584,700,000	5.18
• Ndani	31,002,000,000	18,601,200,000	-12,400,800,000	(40.00)
• Nje	57,438,500,000	74,424,000,000	16,985,500,000	29.57
JUMLA	241,599,553,000	321,056,230,000	79,456,677,000	32.89

Chanzo: Randama Fungu 40

Mheshimiwa Spika, ongezeko la Bajeti kwa kiasi kikubwa limetokana na ongezeko la fedha za matumizi mengineyo, ambapo zimeongezeka kutoka **Shilingi 78,620,476,000** mwaka 2024/25 hadi **Shilingi 143,385,988,000** mwaka 2025/26 sawa na ongezeko la **asilimia 82.38**. Bajeti hiyo imeongezeka ili kukidhi mahitaji muhimu ya huduma mbalimbali za utolewaji haki kutokana na kuanzishwa kwa Mahakama mpya katika baadhi ya mikoa, ununuzi wa magari, uendeshaji wa mashauri ya uchaguzi pamoja na kugharamia stahiki za msingi za majaji wapya walioteuliwa na mahakimu. Hatua hii inaonyesha dhamira ya dhati ya Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kuhakikisha kwamba wananchi wanapata haki na kwa wakati.

4.2. Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2025/26 Fungu 40 linatarajia kukusanya maduhuli yenye jumla ya **Shilingi 13,571,199,000** sawa na ongezeko la **asilimia 7.95** ikilinganishwa na **Shilingi 12,571,199,000** za mwaka 2024/25.

5.0. MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

5.1. Upungufu wa Watumishi

Mheshimiwa Spika, changamoto ya uhaba wa watumishi kwa Mahakama si changamoto mpya bali

imekuwa ikiripotiwa mara kwa mara. Pamoja na kuwa kila mwaka Mahakama imekuwa ikitarajia kuajiri watumishi wapya ili kuziba pengo la uhaba, suala hilo limekuwa halitekelezeki kama ilivyokuwa imepangwa.

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2024/25 Mahakama ilitarajia kuajiri watumishi **1,562**. Hadi tarehe 22 Aprili, 2025, Mahakama imepata vibali vya kuajiri watumishi wapya **545** na watumishi ajira mbadala **216** na hivyo kuwa na upungufu wa watumishi **1,071**. Vilevile, katika mwaka wa fedha 2024/25 Mahakama ilitenga nafasi za kupandisha vyeo watumishi **2,464** na kuwabadilisha Kada watumishi **64**. Hata hivyo, Mahakama imeshindwa kutekeleza suala hilo kutokana na kuchelewa kupata vibali vya kupandisha vyeo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2025/26 Mahakama imepanga kuajiri jumla ya watumishi **522**. Idadi hii bado haikidhi mahitaji halisi ya watumishi **10,351** wanaohitajika ambapo hivi sasa kuna watumishi **6,070**. Pamoja na uwekezaji mkubwa uliofanywa na Mahakama katika TEHAMA unaosaidia kupunguza changamoto za upungufu wa watumishi, bado uhitaji wa watumishi ni mkubwa kutokana na ongezeko la Mahakama mpya kufuatia kupanuka kwa huduma kulingana na uhitaji uliopo ambapo kwa sasa upungufu ni watumishi **4,281**. Kada zenye upungufu mkubwa ni Afisa TEHAMA, Afisa

Hesabu, Msaidizi wa Hesabu, Walinzi, Wasaidizi wa Ofisi na Mahakimu.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa upatikanaji wa nafasi za kuajiri unategemea idhini ya Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi na Utawala Bora (OR-MUUB), Kamati inaishauri Serikali kutoa kipaumbele kwa Muhimili huu muhimu kwa utolewaji wa haki. Ujenzi wa majengo ya Mahakama utakuwa hauna maana endapo kuna uhaba wa rasilimali watu katika maeneo mbalimbali nchini kuendesha vituo hivyo. Aidha, ujenzi wa majengo hayo uende sambamba na upatikanaji wa watumishi wa kutosha na vitendea kazi ili juhudi hizo zilete matunda yaliyokusudiwa na kuongeza ufanisi na utendaji kazi wa Mahakama.

5.2. Upungufu wa Magari

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza majukumu yake, Muhimili wa Mahakama unahitaji magari ya kutosha. Hata hivyo, idadi iliyopo ya magari takribani **460** haikidhi mahitaji halisi ya magari yanayohitajika. Aidha, magari yaliyopo mengi ni chakavu na ni ya muda mrefu ambayo yanahitaji fedha nyingi kwa ajili ya matengenezo na hivyo kuongeza bajeti ya matengenezo. Hadi sasa Mahakama ina upungufu wa magari **40** na katika mwaka wa fedha 2025/26 Mahakama imepanga kununua magari **9**.

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Mahakama umekuwa ukitumia Wakala wa Ununuzi Serikalini (GPSA). Hata hivyo, wakala huyo amekuwa akichelewa kuwasilisha magari hayo pamoja na kwamba ameshalipwa. Mathalani kati ya magari **19** yaliyoagizwa mwaka wa fedha 2023/24 ni magari **13** tu yamekabidhiwa. Hivyo, Kamati inaitaka GPSA kuhakikisha kuwa inakabidhi magari hayo haraka iwezekanavyo. Vilevile, Kamati inaiomba Serikali kuangalia uwezekano wa kuiwezesha Mahakama kununua magari mengi zaidi wakati wa mapitio ya utekelezaji wa bajeti katika kipindi cha nusu mwaka ili iweze kutatua changamoto ya upungufu wa magari.

5.3. Upungufu wa Mahakama za Mwanzo

Mheshimiwa Spika, hadi hivi sasa Mahakama za Mwanzo zilizopo ni **960** ikilinganishwa na idadi ya Kata zilizopo nchi nzima ambazo jumla zipo **3,956**. Hivyo, kuna uhaba wa Mahakama za Mwanzo takribani **2,996**.

Mheshimiwa Spika, ikumbukwe kuwa takribani **asilimia 70.84** ya mashauri yote ya Mahakama yanatoka katika ngazi ya Mahakama za Mwanzo. Katika mwaka 2024/25, Mahakama ilitarajia kukamilisha ujenzi wa Mahakama za Mwanzo Machame (Hai), Ilangala (Ukerewe), Mbalizi (Mbeya) na Kinusi (Mpwapa). Hata hivyo, kutokana na mwenendo wa utolewaji wa fedha

za maendeleo za ndani hadi tarehe 22 Aprili 2025 hakuna jengo lolote lililokuwa limekamilika. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kuwa inatoa fedha kama zilivyopangwa ili kukamilisha miradi kwa wakati ili kupunguza uhaba wa Mahakama za mwanzo nchini.

5.4. Kuendeleza na kutunza Mifumo ya TEHAMA pamoja na kulinda Rasilimali watu wa Mahakama

Mheshimiwa Spika, kufuatia hatua kubwa iliyopigwa na Mahakama katika eneo la matumizi ya TEHAMA ikiwemo kuwepo na chumba maalum cha mifumo ya kutolea taarifa mbalimbali za Mahakama – “*Judiciary Visual Situation Room*” uliosimikwa katika jengo la Mahakama Kuu. Kamati inaishauri Serikali kuona umuhimu wa kuhakikisha kuwa mifumo hii inalindwa, inaendelezwa na inaboreshwa ili iwe himilivu na kuleta tija iliyokusudiwa. Aidha, suala hilo liende sambamba na mafunzo ya mara kwa mara kwa Watumishi wa Mahakama pamoja na kulinda rasilimali watu kwa kuboresha stahiki zao na kuwa na mpango wa kubakiza watumishi.

5.5. Upungufu wa Majopo kwa Mahakama ya Rufani

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa kwa asilimia kubwa mlundikano wa mashauri hususan mashauri ya muda mrefu umesababishwa na upungufu wa majopo kwa Mahakama ya Rufani.

Mahakama ya Rufani ina jumla ya majopo **12** na kila jopo lina wastani wa mashauri **754** kwa mwaka badala ya mashauri **220** kwa mwaka yanayokubalika. Hii inafanya Mahakama ya Rufani kuelemeza na mzigo mkubwa wa mashauri. Hivyo basi, Serikali ione umuhimu wa kuhakikisha kuwa inaongeza majopo ya Mahakama ili kuondokana na changamoto ya mlundikano wa mashauri nchini.

5.6. Mahakama zilizo katika makasha (Containerized courts)

Mheshimiwa Spika, kufuatia changamoto za uhaba wa Mahakama za Mwanzo nchini, Kamati inaishauri Mahakama kutumia mfumo wa Mahakama za makasha kama suluhu ya muda mfupi wakati Mahakama inaendelea na mipango ya ujenzi wa Mahakama katika kila Kata nchini. Mfumo huu pamoja na kuwa ni wa gharama nafuu, utasaidia pia kupunguza mahitaji ya kuwa na Mahakama za Mwanzo katika kila Kata. Vilevile, mfumo huu utapunguza uhitaji wa kusafirisha mahabusu umbali mrefu ili kwenda kusikiliza kesi zao.

5.7. Mahakama zinazotembea (Mobile Courts)

Mheshimiwa Spika, Mahakama zinazotembea zimeleta ufanisi mkubwa katika utoaji haki. Tangia kuanzishwa kwake mwaka 2019 hadi tarehe 22 Aprili 2025, jumla ya mashauri **7,181** yalifunguliwa na mashauri **7,134** yalimalizika sawa na **asilimia 99** ya mashauri yote

yaliyofunguliwa kupitia Mahakama zinazotembea na Mashauri **47** yanaendelea na usikilizaji. Aidha, jumla wa wananchi **85,608** wamenufaika na huduma mbalimbali zinazotolewa na Mahakama inayotembea. Hadi sasa kuna jumla ya magari **5** ambayo yanatoa huduma katika Mikoa ya Dar-es-salaam, Dodoma, Tabora, Mbeya na Mwanza. Hivyo basi, Kamati inaishauri Serikali kuongeza idadi ya magari haya hususan katika maeneo ambayo yanauhitaji mkubwa ili kusogeza huduma ya utolewaji haki karibu na wananchi.

5.8. Ujenzi wa Vituo Jumuishi vya Utoaji Haki

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Mahakama kwa kuendeleza ujenzi wa vituo jumuishi. Vituo hivi kimsingi vinajumuisha zaidi ya Mahakama moja katika jengo moja la ghorofa ambapo ghorofa ya kwanza kunakuwa na Mahakama ya Mwanzo, ghorofa ya pili Mahakama ya Wilaya, ghorofa ya tatu Mahakama Kuu na ghorofa ya nne kunakuwa na Mahakama Kuu pamoja na Ofisi za baadhi wa wadau wa Mahakama wakiwemo Polisi, Ustawi wa Jamii, Mawakili na Waendesha Mashtaka.

Mheshimiwa Spika, utaratibu huu wa vituo jumuishi sio tu unarahisisha upatikanaji wa huduma katika eneo moja lakini pia umewezesha wananchi kupata haki kwa wakati, kupunguza mlundikano wa mashauri

mahakamani, kuongeza kasi ya uondoshaji wa mashauri pamoja na kupunguza gharama za uendeshaji wa mashauri kwa Mahakama na za wananchi. Kutokana na mafanikio haya, Kamati ingependa kutoa rai kwa Serikali kuendelea kutoa kipaumbele katika ujenzi wa vituo jumuishi kwakuwa ni hatua muhimu ya kusogeza huduma karibu zaidi na wananchi.

6.0. HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, naomba nihitimishe kwa kukushukuru wewe Mhe. Dkt. Tulia Akson, (Mb) Spika wa Bunge na Rais wa Umoja wa Mabunge Duniani pamoja na Mhe. Mussa Azzan Zungu (Mb), Naibu Spika kwa miongozo yenu katika kuendesha shughuli za Bunge. Aidha nitumie fursa hii kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Nchemba (Mb), Waziri wa Fedha, Mheshimiwa Dkt. Damas Ndumbaro (Mb), Waziri wa Katiba na Sheria, Mheshimiwa Hamad Hassan Chande (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mheshimiwa Jumanne Abdallah Sagini (Mb), Naibu Waziri wa Katiba na Sheria kwa ushirikiano wao wakati Kamati inajadili bajeti ya Mfuko wa Mahakama. Aidha, Kamati inamshukuru Dkt. Natu El-maamry Mwamba, Katibu Mkuu Wizara ya Fedha, Prof. Elisante Ole Gabriel, Mtendaji Mkuu wa Mahakama pamoja na wataalamu wote wa Ofisi ya Mahakama na Wizara ya Fedha kwa kushirikiana na Kamati wakati wa majadiliano ya Bajeti ya Mfuko huu.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Wajumbe wa

Kamati hii kwa umakini wao katika kujadili na kutoa maoni na mapendekezo mbalimbali kuhusu Bajeti ya Mfuko wa Mahakama. Naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Oran Manase Njeza, Mb	Mwenyekiti
2. Mhe. Twaha Ally Mpembenwe, Mb	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Shamsi Vuai Nahodha, Mb	Mjumbe
4. Mhe. Mariam Madalu Nyoka, Mb	Mjumbe
5. Mhe. Dkt. Charles Stephen Kimei, Mb	Mjumbe
6. Mhe. Josephat Sinkamba Kandege, Mb	Mjumbe
7. Mhe. Leah Jeremiah Komanya, Mb	Mjumbe
8. Mhe. Juma Hamad Omar, Mb	Mjumbe
9. Mhe. Subira Khamis Mgalu, Mb	Mjumbe
10. Mhe. Shally Josepha Raymond, Mb	Mjumbe
11. Mhe. Stella Alex Ikupa, Mb	Mjumbe
12. Mhe. Jonas William Mbunda, Mb	Mjumbe
13. Mhe. Kwagilwa Reuben Nhamanilo, Mb	Mjumbe
14. Mhe. Bahati Khamis Kombo, Mb	Mjumbe
15. Mhe. Vedastus Manyinyi Mathayo, Mb	Mjumbe
16. Mhe. Omar Ali Omar, Mb	Mjumbe
17. Mhe. Zaytun Seif Swai, Mb	Mjumbe
18. Mhe. Rashid Abdallah Rashid, Mb	Mjumbe
19. Mhe. Joseph Zacharius Kamonga, Mb	Mjumbe
20. Mhe. Bahati Keneth Ndingo, Mb	Mjumbe
21. Mhe. Yahya Ally Mhata, Mb	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Ndg. Baraka I. Leonard, Katibu wa Bunge kwa niaba ya Watumishi wote kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo naliomba Bunge lako tukufu sasa lipokee, lijadili na kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Mfuko wa Mahakama (Fungu 40) kwa Mwaka wa Fedha 2025/26 kama yalivyowasilishwa na Waziri wa Katiba na Sheria yenye jumla ya **Shilingi 321,056,230,000** ambapo kiasi cha **Shilingi 82,028,785,000** ni kwa ajili ya Mishahara ya Mahakama, **Shilingi 2,616,257,000** ni Mishahara ya Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto (IJA), **Shilingi 143,385,988,000** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo na **Shilingi 93,025,200,000** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono hoja.

Oran Manase Njeza, (Mb)

MWENYEKITI
KAMATI YA BUNGE YA BAJETI

30 Aprili, 2025